

De Heer de Jong is leraar aan de kweekschool te Sneek. Hij houdt zich buiten de schooluren veelal bezig met de didaktiek van het vak geschiedenis, en kan hierover behartenswaardige dingen zeggen. Het blijft niet bij woorden: zijn "Kind, School en Geschiedenis", geschreven voor het geschiedenisonderwijs op de lagere school, zou een pendant voor het M.O. moeten hebben, menen wij. In ieder geval zijn wij blij met dit-eerste-artikel. (red.)

LES GEVEN.....LES KRIJGEN.

Leraar en leerling.

De hierboven geplaatste woorden "leraar" en "leerling" vormen de twee zijden van waaruit men het onderwijs op geheel verschillende wijzen ervaren kan. Om hierover wat verder te kunnen denken willen we nog een onderscheid maken tussen "lesnemen" en "leskrijgen".

Lesnemen.

Bij de talrijke leersituaties die zich voordoen kennen wij enerzijds de situatie waarbij les genomen wordt. Het initiatief gaat daarbij in de eerste plaats uit van de leerling die vanuit zichzelf of vanuit zijn situatie iets wil leren. Hij wil in meerdere of mindere mate zichzelf veranderen, ontwikkelen, beter toerusten, een innerlijke behoefte bevredigen of iets dergelijks.

Door typles te nemen kan ik mijn brieven netter versturen en dus....., door dansles te nemen kan ik..., door Russisch te leren kan ik....., door geschiedenis te studeren zal ik....., door rijles te nemen kan ik later met de auto....., enz. enz. De motivatie, dat is de wil die het leerproces op gang brengt en op gang houdt, vindt bij deze voorbeelden zijn oorsprong in de leerling. Die motivatie tot leren moet er zijn want zonder die innerlijke wil is er van leren vrijwel geen sprake: Wie op dansles is zonder dansen te willen leren leert het nooit evenmin leert men Russisch wanneer men geen Russisch wil kennen en ook bij de geschiedenisstudie gaat de innerlijke wil tot die studie aan alle inspanning vooraf. Ja zelfs een slecht gegeven les of college kan die innerlijke wil die het leerproces stuwt niet te niet doen. Immers de geschiedenisstudie is een interessante studie voor haar beoefenaren omdat die-uit eigen innerlijke motivatie tot die studie gekomen-deze studie interessant vinden.

De vraag naar de motivatie stelt de leraar bij zulke lessen die de leerling uit eigen vrije wil volgt, vrijwel nooit omdat in dit geval de motivatie, de motor die het leerproces in gang brengt en op gang houdt, als vanzelfsprekend wordt ervaren. Veelal doet zich echter bij het lesgeven in scholen een totaal andere situatie voor.

Les krijgen.

Kan men als leraar op de middelbare school bij zijn "leerlingen" zoals de hoogleraar bij zijn geschiedenisstudenten, een reeds aanwezige motivatie, een innerlijke drang tot leren, een reeds bestaande belangstelling veronderstellen? Die "leerlingen" van de middelbare school nemen niet zelf het initiatief tot de lessen. Ze zien en voelen van binnen uit geen zin of doel achter deze les. Ze komen niet omdat ze door de les een behoefte bevredigd willen zien. Veel "leerlingen" op deze scholen hebben dan ook

helemaal niet de vooropgezette wil om te leren. Ze zijn door allerlei omstandigheden buiten hun eigen wil in dit geschiedenislokaal terechtgekomen: leerplicht, verplicht vakkenpakket, noodzakelijke vooropleiding voor een beroep enz. Slechts een zeer gering percentage voelt iets van een drang om zich in de historie te verdiepen en dan nog meestal niet in het onderwerp dat door de leraar aan de orde gesteld wordt.

Met opzet schrijven wij hier "leerlingen" tussen aanhalingstekens. Een onwillige niet geïnteresseerde "leerling" is geen leerling, maar gewoon een mens. Hij gaat zitten, praat met de buurman, leest een boekje, kijkt uit het raam en op het horloge of peutert in zijn neus. Kortom doet allemaal gewone dingen, die wé als "gewone mensen" doen wanneer we in de wachtkamer zitten te wachten tot het zo ver is... Maar de leraar ervaart die gewone mensen niet als zodanig. Omdat hij er als leraar staat verwacht hij leerlingen en ervaart deze "gewone mensen in hun gewone doen" als lastposten. Voor een klas vol zulke gewone mensen die gewoon iets doen voelt de leraar zich ongelukkig want hij is dan helemaal geen leraar meer. En leraar wil hij zijn, want geschiedenis is voor hem interessant, bovendien wordt hij voor lesgeven betaald en niet voor het bezighouden van lastposten. Dus gaat de leraar proberen van deze gewone mensen leerlingen te maken. Hij gaat straf geven, eist stilte, stuurt een enkel mens weg, gaat schreeuwen, wordt stil of doet iets anders. Allemaal middelen die weinig effectief zijn als motivatiebasis, weinig effectief om de wil tot leren op te wekken. Misschien ook gaat hij vriendelijk worden, weinig huiswerk geven, over sport praten of zelfs mooie verhalen uit de geschiedenis opdissen. Wellicht worden de gewone mensen nu ook vriendelijker en gaan zelfs enige tijd luisteren maar of er een wil tot leren is ontstaan is zeer de vraag. Of ze voor zichzelf een zin en doel gaan ervaren is zeer twijfelachtig.

De school heeft dan ook nog andere middelen bedacht om "de wil tot leren" op te wekken. Er wordt huiswerk opgegeven, schriftelijk overhoord, repetities en proefwerken georganiseerd, ja zelfs taken en herexamens gepland. Als ze niet willen zullen we ze dwingen.....! Zo schijnen er dan eindelijk tenminste leerlingen te zijn die (willen?) "leren" en een leraar die "les geeft".

Wanneer op het examen cijfers boven de vijf op het lijstje komen, konstateert de buitenwacht dat die leraar "goede resultaten" heeft.. De leraar zelf denkt er het zijne van en naar de mening van de leerling wordt door niemand serieus gevraagd: het doel is bereikt...!

Wat is eigenlijk de waarde en de zin van zulk "leren"? Kan de leraar op de middelbare school zich even gereserveerd houden ten aanzien van de innerlijke motieven van zijn "leerlingen" als de dansleraar de autoleraar of de hoogleraar? Kan in zo'n situatie eigenlijk wel van zinvol lesgeven gesproken worden wanneer de leraar zich niet steeds afvraagt of en hoe bij zijn leerlingen een leermotief ontstaat. Met andere woorden: zal de leraar zich niet telkens moeten afvragen hoe zijn "leerlingen" voor zichzelf een zin en een doel in de les kunnen voelen om daarvoor pas leerlingen in echte zin te worden?

G. de Jong